

Erdal YILDIRIM (*)

ALEVİLERDE SOSYAL SERMAYE'NİN OLUŞUMU (TUNCELİ ÖRNEĞİ)

öz

Modern toplumlarda insan ilişkileri güvensizlik üzerine kurulmuştur. Toplumsal düzenin devamını sağlayan dayanışma ve biz duygusu yerini ben merkezli ve bireyselliği vurgulayan değerlere bırakmıştır. Toplumsal alanda meydana gelen bu gelişmeler insani varoluşun ve birlikte yaşamının ilkeleri üzerine yeniden düşünmeyi sosyal bilimler için gerekli kılmaktadır. İşte bu makale, insanlar arasındaki dayanışmayı artıran, insani ilişkilerin güven temelinde yürümesini sağlayan, sosyal ilişkilerimizin niceliği ve niteliğine vurgu yapan, beylik bir ifade ile “önemli olan neyi bildiğin değil, kimi tanıdığındır” cümlesinde kendini bulan ve sosyal etkileşimler üzerinden değerlendirilen sosyal sermaye kavramını Tunceli Alevileri üzerinden problem edinmektedir. Bu bağlamda çalışma, Tunceli Alevileri'nin sosyal sermayeyi nasıl/niçin inşa ettiklerini, kullandıklarını literatür taraması üzerinden analizler yaparak ortaya koymayı amaçlamaktadır.

anahtar kelimeler

Sosyal sermaye, din, dini grup, sosyal ilişkiler

abstract

Creating social Capital in Alevi Culture (The Case of Tunceli)

Given that human relationships are based on distrust in modern societies and solidarist values, which maintain the social order and emphasize a sense of “us”, are replaced by self-centered values that foreground individuality, it becomes a necessity for social sciences to rethink the concepts of a humane existence and the principles of living together. This paper problematizes the concept of social capital in the example of the Alevis of Tunceli, which increases solidarity among people, enables human relationships to occur on a basis of trust, epitomized in the maxim “it does not matter what you know, but who you are familiar with” and evaluated by means of social interactions. This paper aims to investigate how/why the Alevis of Tunceli construct and use social capital analysing the literature.

key words

Social capital, religion, religious group, social relation

Giriş

Pierre Bourdieu, James Coleman ve Robert Putnam’ın çalışmalarıyla birlikte popüleritesi artan sosyal sermaye olgusunun insani ilişkileri ve değerleri öne çıkarması onu çok önemli bir yapıya büründürdüğü konusunda güçlü bir eğilim vardır. Modern toplumlarda insan ilişkilerinin güvensizlik üzerine kurulmasıyla birlikte toplumsal düzenin devamını sağlayan dayanışmacı ve biz duygusu yerini ben merkezli ve bireyselliği vurgulayan değerlere bırakmıştır. Toplumsal alanda meydana gelen bu gelişmeler insani varoluşun ve birlikte yaşamının ilkeleri üzerine yeniden düşünmeyi sosyal bilimler için gerekli kılmıştır. Sosyal iletişim ağlarının değerli bir servet olduğu (Field, 2008: 16) ana fikrinden yola çıkılan sosyal sermaye, bireylerin, toplumun resmi ve sivil kurumları arasında üyelik yoluyla fayda sağlama kapasitesi ve yeteneğidir. Bir yandan komşular, aileler ve bireyler arasında, diğer yandan da toplumdaki kurumlar arasında bağ oluşturan bir sermaye türüdür. Toplumdaki bireylerin, mevcut kaynakların daha etkin kullanımını sağlamak üzere birlikte çalışabilmeleri için sosyal sermayeye ihtiyaç vardır. Genellikle kabul edilen görüş ise, ortak faydaya dayalı işbirlikçi davranışın sosyal sermayenin özünü oluşturduğu ve de sosyal grupların, ortak iyinin elde edilmesi için birlikte çalışabilme ve işbirliği yapabilme kapasitelerini ifade ettiği (Özcan, 2011: 60). Batıda “cemiyet, kulüp” gibi adlarla ifade edilen, sosyal sermayenin oluşumu açısından çok önemli olan gelişmiş sivil kurum biçimleri bizde dernek veya vakıf adını almışlardır. STK’lar

devlet dışında, yani resmi alanın dışında organize olan kuruluşlar olup, sosyal alanda önemli toplumsal işlevler görürler. Bu sivil toplum kuruluşları, devletin yeterince nüfuz edemediği alanlarda faaliyet göstererek aynı zamanda devlet faaliyetlerinin etkinliğine de katkı sağlarlar. Dernekler/vakıflar kazanç paylaşma amacı gütmeyen, benzer görüşleri paylaşan insanlarla bir araya gelerek kendi varlığını sürdürmek ve ortak amaçlarını gerçekleştirmek için oluşturulan kişi toplulukları olarak, daha çok sanayileşmenin ve kentleşmenin yabancılaştırdığı ve yalnızlaştırdığı halkın oluşturduğu örgütlerdir. Menşei bakımından her ne kadar değişik teori ve görüşler olsa da, hem teorik yönden, hem toplumda taban bularak yaygınlaşması bakımından ve hem de kurumsallaşması itibariyle İslam kültürünün eseri olarak kabul gören vakıflar (Gözübenli, 2003: 53) aracılığıyla insanlar sosyal ilişkilerini geliştirerek, dayanışmayı sağlayarak, kendi varlıklarını sürdürerek problemlerini çözme yoluna gitmişlerdir. Bunun yanında her hangi bir gelirden, sosyal güvenceden yoksun kişilerin gıda, sağlık ve eğitim gibi ihtiyaçlarını gidererek sosyal hayatın düzenlenmesinde de olumlu katkılar sunarak insanların sosyal sermaye oluşturmada ciddi anlamda faydalar sağlamışlardır.

İşte bu makale, insanlar arasındaki dayanışmayı artıran, insani ilişkilerin güven temelinde yürümesini sağlayan, sosyal ilişkilerimizin niceliği ve niteliğine vurgu yapan, beylik bir ifade ile “önemli olan neyi bildiğin değil, kimi tanıdığındır” cümlesinde kendini bulan ve sosyal etkileşimler üzerinden değerlendirilen sosyal sermaye kavramını Tunceli Alevileri üzerinden problem edinmektedir. Bu bağlamda çalışma, Tunceli Alevileri'nin sosyal sermayeyi nasıl/niçin inşa ettiklerini, kullandıklarını literatür taraması üzerinden analizler yaparak ortaya koymayı amaçlamaktadır.

A. Sermaye Kavramı ve Sosyal Sermaye

Sosyal sermaye, son yıllarda sosyal bilimlerde en çok ilgi gösterilen kavramlardan birisi olmuş ve disiplinler arası tartışmaların gündemini oluşturmuştur. İlgili literatürün çok yönlü olması, öncü kabul edilebilecek çalışmaların oldukça farklı ilgi alanlarından türemiş olması ve ayrı metodolojik geleneklere dayanmaları bu kavramın tanımlanmasını da zorlaştırmıştır. “Sosyal sermaye” kavramının ne anlama geldiğini ortaya koymadan önce “sermaye” kavramının ne olduğuna bakılmasında yarar vardır. Latince, sığır, çiftlik hayvanı anlamına gelen “capitale” kavramı, ekonomi ve sosyal bilimler tarafından ticari faaliyet dilinden adapte edilmiş, daha sonraları “para ve paranın yatırımı” olarak da kullanılmıştır (Wolf, 2004:75). Klasik anlamda sermaye kavramı, Adam Smith ve David Ricardo'nun belirttikleri gibi, gelir ve kazanç akışı gibi, fayda akışı sağlayan sahip olunan, değerli, fiziki varlıklar stokunu ifade etmektedir. Bir başka

ifadeyle hem iktisat teorisinde, hem de sosyolojik zeminde algıların oluşumu itibarıyla sermaye kavramı, para ve paranın satın alabileceği maddi birikimler şeklinde algılanmaktadır. Ancak sermaye kavramı zamanla bu ilk anlamını yitirerek maddi olan veya olmayan her bir sermaye biçiminin fayda akışı sağladığı varlıklar sınıfını ifade eder duruma gelmiştir. Bu anlamda sosyal sermaye, maddi varlıklar olarak ele alınmasının yanında, elde edilmesi güç, kullanılan süreçlerde fark yaratan, rekabet üstünlüğü sağlayan ancak objektif ölçütlerle de değer biçilmesinin zor olduğu maddi olmayan varlıkları da içine almaktadır (Öğüt-Erbil, 2009: 8).

Sosyal sermaye, ilk olarak Hanifan tarafından 1916 tarihli eğitim alanındaki çalışmasında “ sosyal yapı” kavramının önemini vurgulamak, kişiler ve aileler arasındaki iyi niyet, dostluk ve sempatiyi belirtmek için kullanılan bir kavramdır (Hanifan, 1916: 130-138). Genel olarak literatürlerde sosyal ağlar, sosyal birlikler, güven, karşılıklık ve bu birliklere grup üyeliği, normlar ve ortak faaliyet kavramlarına dayalı olarak tanımlandığı görülen (Baştürk, 2011: 51) sosyal sermaye kavramı iktisat, sosyoloji, işletme, siyaset bilimi ve sağlık bilimlerince kadar değişen pek çok alanda yapılan çalışmalarda sık sık atıfta bulunulmuştur. Farklı disiplinlerden gelen bilim adamlarının kendi kuram ve yöntemleri ile kavramı tanımlama ve ölçme çabaları, kavramı oldukça zenginleştirmiş, sosyal sermayeye farklı anlamlar yüklemiştir.

Sosyal bilimler içerisinde uzun bir geçmişi olan sosyal sermaye kavramının kökleri E. Durkheim’in mekanik-organik dayanışmasında, F. Tönnies’in cemaat-cemiyet ayırımında, K. Marx’ın sosyal ve ekonomik ilişkileri birbiriyle ilintilendirilmesinde, M. Weber’in ekonomi ve toplumun birbirleri üzerindeki etkileri konusundaki çalışmalarında bulmak mümkündür. Özellikle, Adam Smith’in emek ve sermaye özelinde sosyal ilişkilere işaret etmesi ve bu sosyal ilişkilerin ekonomik faaliyetleri etkilediğini belirtmesi, Thorstein Veblen ve Max Weber gibi teorisyenler tarafından sosyal sermaye, politik, ekonomik ve sosyal sorunların çözümlenmesinde önemli bir unsur olarak görülmüştür (Öğüt-Erbil, 2009: 2-4). Yine Pierre Bourdieu ve James Coleman, 1970’li ve 1980’li yıllar boyunca sosyal sermaye kavramını geliştirmiş ve sosyal sermaye teorileri oluşturmuşlardır. Kavramın günümüzdeki önemini ve bilinirliğini sağlayan kişi ise 2000 yılında yayımlanan ünlü eseri “Tek Başına Bowling Oynamak: Amerikan Toplumunun Çöküşü ve Uyanışı”, adlı eserle Robert Putnam’dır (Erselcan, 2009: 248). Hem Coleman, hem Bourdieu hem de Putnam sosyal sermayenin bireysel bağlantılar ve bireyler arası karşılıklı etkileşimlere bağlı olduğunu, bu ilişkilerle ilgili değerler grubunu da dikkate alarak tartışmış olsa da, aralarında farklılıklar vardır. Sosyal sermayeyi birlikte hareket etme ve bütünleşmenin çelişkileri ile ya da sosyal adaletsizlik ve eşitsizlik ile mücadele eden bir kavram olarak gören Coleman ve Putnam, yaklaşımlarıyla işlevselciler olarak adlandırılır. Bunun aksine P.

Bourdieu, sosyal yapıların rollerini güç ve eşitsizlik modellerini tanımlamaya çalışırken, sosyal sermayenin Coleman ve Putman'ın ifade ettiği gibi bir etkisinin olmadığını iddia ederek, kapitalist toplumların temel kaynağı olan ekonomik sermaye ile bağlantısı üzerinden sosyal sermaye kavramına eleştirel bakarak bir anlamda çatışmacı paradigma ile yaklaşmıştır (Öğüt-Erbil, 2009:13).

İnsanlar, hayatlarının her alanında kurdukları ilişkiler ve sahip olduğu sosyal sermaye unsurlarını kullanarak varlığını devam ettirirler. Field, insanların birbirleriyle ilişki kurarak ve bunun zaman içinde devam etmesini sağlayarak, kendi başlarına başaramayacakları ya da sadece büyük zorluklarla başarabilecekleri şeyleri gerçekleştirebilmek için birlikte çalışabileceklerini belirterek sosyal sermayenin ne kadar önemli olduğunu belirtmiştir (Field, 2008:1). Bütün disiplinler tarafından gerek bireysel ve gerekse toplumsal işlevleri sosyal bir olgu olarak kabul edilen toplumsal sosyal sermaye, en basit şekliyle en az iki kişi arasında gerçekleştirilen, güvenin temel oluşturduğu bir iletişimsel yapı olarak tanımlanmaktadır (Karagül, 2010:138). Bu kapsam toplum bazında genişletildiğinde sosyal sermaye, bireylerin oluşturduğu sivil toplum örgütlerinin, kamu kurum ve kuruluşlarının birbirleriyle iletişimi ve bu iletişimin yapı taşlarını oluşturan normlar ve güven olarak tanımlanır. Bu bağlamda sosyal sermaye kavramı, toplumun sahip olduğu değer yargıları, eğitim düzeyi, kültürel ve siyasi yapı ile şekillenerek bir vücut kazanmaktadır (Akın, 2012: 28). Bu sermayenin varlığı, bireysel düzlemde insanları daha başarılı, daha mutlu ve daha sağlıklı kılarken; toplumsal düzeydeyse daha güvenli, daha sağlıklı, daha kültürlü, daha iyi yönetilen ve genelde daha az sosyal sermaye stokuna sahip olanlardan daha mutlu toplumlar yaratma vaadini içinde barındırmaktadır (Uğuz, 2010: 16). Sosyal sermayesi üst noktalarda olan toplumların daha güvenli, daha temiz, daha sağlıklı, daha kültürlü, kısacası daha çağdaş bir toplum oldukları; buna karşın sosyal sermaye seviyesi daha düşük toplumların ise bu gelişmeyi gösteremedikleri belirtilmektedir.

Toplumlar, sosyal sermayeyi kendi inanç, gelenek ve eğitim sistemi içerisinde kendileri inşa ettiklerinden ölçülmesi kolay olmayan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal sermayenin ölçümünün zorluğu, sosyal sermayeyle ilgili olan unsurların ilişkilere dayanmasından kaynaklanmaktadır. Sosyal sermayeyi ölçmenin kesin bir metodu yoktur. Bu nedenle sosyal sermayeyi net ölçmek de pek mümkün değildir. Ancak sosyal sermayenin varlığının bir dizi yansımalarını sosyal ve ekonomik alanda gözlemlemek mümkündür. Herhangi bir toplum için sosyal sermayenin hangi boyutta olduğunun anlaşılabilmesi için ilgili toplum üzerinde gözlem ve anket türü bir dizi analizler yapmak gerekmektedir. Sosyal sermayenin ölçümü için direk bir göstergenin olmaması ölçümün toplumdaki sivil toplum örgütlerine katılım, gönüllü organizasyonlar, güven,

komşuluk ilişkileri, iletişim ağlarının miktarı gibi ikincil değişkenlerle ölçülmesi sonucunu doğurmuş ve bu durum sosyal sermaye kavramın türlerinin adının konmasında etken olmuştur. Sosyal sermayenin temel belirleyicileri güvene dayalı karşılıklı ilişkilerdir. Bu ilişkiler ve etkileşimler çerçevesinde sosyal sermayeye dört farklı yaklaşımda bulunulmuştur. Bunlar, bağlantılarına göre; bonding social capital (Bağlayıcı sosyal sermaye), bridging social capital (Köprü kurucu sosyal sermaye), linking social capital (Birleştirici sosyal sermaye). Düzeylerine göre; makro düzey, mezo (orta) düzey, mikro düzey. Yaklaşımlarına göre; toplumcu yaklaşım, ağ(Network)yaklaşımı, kurumsal yaklaşım, sinerji yaklaşımı. Boyutlarına göre; yapısal sosyal sermaye, bilişsel sosyal sermaye, ilişkiyel sosyal sermaye. Ancak çoğu zaman her dört yaklaşımı birleştirmeye çalışan bir kavramlaştırmaya gidilir ve “toplumsal ağlar”, “güven”, “normlar ve değerler” üzerinden bütüncül bir kullanım değeri elde edilmeye çalışılır. Hatta kavramın bu unsurları içeren ve farklı boyutlardaki ilişkileri bir araya getirebilen bir “şemsiye kavram” olarak değerlendirilmesi gerektiği konusunda görüşler mevcuttur (Baştürk, 2011: 57).

B. Sosyal Sermaye Türü Olarak Alevi Sosyo-Kültürel Kurumlar

Bu başlık altında Kirvelik, Müsahiplik ve Dedelik Kurumunu verebiliriz. Çünkü bu üç kurum Aleviler arasında önemli bir sosyal sermaye oluşturmakta ve Aleviler bu dini kurumlar aracılığıyla diğer gruplara karşı bir üstünlük elde etmektedirler. Sosyal sermaye farklı biçimlerde veya boyutlarda ortaya çıkabilmektedir. Yukarıda belirttiğimiz bu üç kurum tam da Coleman’ın belirttiği sosyal sermayenin üç değişik biçimde ortaya çıktığı tezi olan “güvenilirlik, enformasyon aktarma kapasitesi, yaptırımlarla desteklenmiş normlar” kuralına denk gelmektedir (Coleman, 1988: 95). Durkheim’in dini sosyal bir olgu olarak toplumda dayanışma ve bireysel kimlik kazanımının kaynağı olarak görmesi başta olmak üzere, dinin topluluk oluşturma, karşılıklı ilişkiler ve etkileşimin merkezinde yer alması, sosyal uyum ve kaynaşma, değer ve normlara kaynaklık etme, sosyal denetim, ortak bir amaç sunma, dini ritüellerin insanlar arasındaki ilişkileri güçlendirmesi ve dini prensiplerin ortak ahlaki ve sosyal normların oluşmasına ve kabul görmesine katkı sağlaması gibi fonksiyonları sosyal sermayenin oluşum ve şekillenmesindeki rolü inkar edilemez (Yavuz, 2013: 55). Dinin bu şekillenmede/ oluşturulmada iki boyutlu olarak katkıda bulunduğu görülmektedir. Birinci boyut, kültürel bir fenomen olarak dinin, normlar, kimlik, zihniyet ve dünya görüşü üzerinden yaptığı katkıdır. Burada din ve dini inançlar etnisite, kültür, statü, sınıf ve cinsiyet farklılıklarını ortadan kaldırarak, ortak bir kimlik sunup insanlara birbirlerini güvenmelerini ve dürüst olmalarını telkin etmektedir. İkinci boyut ise yapısal formlar dediğimiz dini topluluklar/gruplar,

dernekler, vakıflar, tarikat ve cemaatler aracılığıyla dinin sosyal uyum/entegrasyona yaptığı katkıdır (Yavuz, 2013: 60). Dini cemaatler aracılığıyla kuşaklar bir araya getirilerek sosyal yardımlar, bağışlar yaptırılır, bunun yanında hem dini hem de seküler gönüllülük desteklenerek sivil becerilerin kazanılıp geliştirildiği ortamlar sunularak sosyal sermaye üretilmektedir.

Dinsel yapının sosyal sermayenin oluşumuna yaptığı katkı üzerine çeşitli tartışmalar yapılmıştır. Bir toplulukta dinsel çeşitliliğin fazla olması aynı dinsel kökene sahip topluluklar içerisinde ağları ve iletişimi kuvvetlendirirken diğer taraftan diğer dinsel yapıya karşı bağları zayıflatmaktadır. Burada dinsel yapı ile birlikte dikkat edilmesi gereken husus hedeflerin ortak olup olmamasıdır. Ortak hedeflere sahip olunan bir toplumda dinsel çeşitlilik sosyal sermayenin artmasına pozitif katkıda bulunacaktır. Sosyal sermaye olgusu kolektiviteleri ön plana çıkardığı için, bu sermaye türü vasıtasıyla bireyler ortak problemlerini çözmeye çalışmaktadırlar.

Sosyal sermaye çok sayıda hedeflere ulaşmak için katılımcıların birlikte daha etkin biçimde eylemde bulunmasını mümkün kılan sosyal hayat nitelikleridir. Sosyal sermaye, işbirliği içindeki herhangi bir grubu kendi özel amaçlarını gerçekleştirme niyeti taşıyan bireyleri topluluğundan daha fazla bir şey haline getirir. Toplum bireyleri, arkadaşlar, komşular ve gruplar arasında kurulan sosyal ilişkiler sosyal sermayeyi inşa edecek ve oluşan birliktelikler toplumda karşılaşılabilecek güçlüklerin beraberce çözümlenebilmesi için birlikte çalışma olanağı sağlayacaktır. Toplum ulaşamayan sosyo-kültürel haklarını sağlamak için üyelerini harekete geçirebilmekte, söz konusu hizmetlerin teminini sağlayabilmektedir. Genel hatlarıyla verdiğimiz din ve sosyal sermaye ilişkisinden sonra, Aleviliğin sosyo/kültürel, dinsel kurumlarının sosyal sermayeyi nasıl oluşturduklarına bakabiliriz.

Alevilikte çok önemli olan “Kirvelik Kurumu” ekonomik ve sosyal refahın temel kaynağı olan aileler üzerinden inşa edilmektedir. Aileler arasında gerçekleşen kirvelik, Tunceli Alevilerince peygamber dostluğu (Hz.Muhammed dostluğu), musahiplik ikrarı oranında kutsal ve mukaddes, dünyada ve ahirette kardeş, birbirlerine karşı dürüst olmak ve gerektiğinde birbirlerine her türlü yardımı yapmakla yükümlü olmaktır. Tunceli yöresinde temeli hukuki (kötülüğü önleme), sosyal (sevgiye dayanan kirvelik) ve ekonomik (ihtiyaçtan doğan kirvelik) olmak üzere üç ana amaçla atılan kirvelik geleneği sosyal sermaye açısından önemli sonuçlar doğurduğu görülmektedir. Sevgiye dayanan kirvelik; kirveliliğin temelini teşkil eder ve kişiler arasında değil, aileler arasında tesis edilir. Birbirini seven ve bunu nesilden nesile ikrar bağı olarak sürdüreceklerinden emin olup kanaat getiren kişi ve aileler arasında gerçekleşir. Yani tarafların gönül ve rızalarıyla kirve olunur. Hatta Tunceli yöresinde fiilen bir akrabalık bağı oluşmamış olsa da yakın hissettikleri birileri için “kiriv” diye hitap etmeleri de

yaygın bir gelenektir. İhtiyaçtan doğan kirvelikte, iki ailenin kendi arasında yaptığı yardımlaşma ve hatırdan dolayı yapılan bir uygulama söz konusudur. Bu yardımlaşma, ticari ve menfaat için değil, bir ailenin diğer bir aileye karşı yaptığı iyilik ve dostluk örneğinin unutulmaması ve böylece söz konusu dostluğun devamını sağlamak için yapılanıdır. Kötülüğü önlemek için kurulan kirvelikte ise aile ya da kabileler arasındaki düşmanlıklara son vermek, barış ve dostluğu süreklilikle kılma amacı ile tesis edilen kirveliktir. Burada taraflar uzlaştırılıp, kirvelik bağıyla birbirine bağlandıktan sonra, düşmanlık ve kan davaları son bulur. Bu da Alevi topluluğunu oluşturan bireylerin ve ailelerin arasında iyi beklentilerin, arkadaşlığın, sempatinin ve sosyal ilişkilerin bir sosyal sermaye unsuru olarak boy göstermesini sağlamaktadır. Buna göre sosyal sermaye bireylerin komşularıyla ve komşularının arkadaşlarıyla iletişimi ve sosyal etkileşimi sonrasında ortaya çıkmaktadır. Ortaya çıkan sosyal sermaye olgusu, bireylerin karşılıklı sosyal ihtiyaçlarını tatmin eder ve birlikte yaşamının verdiği avantajlarla toplumun yaşam standartlarını yükseltir.

Yine Kirvelik Kurumu'nun sosyal fonksiyonlarına baktığımızda bu kurumun sosyal sermaye açısından ne kadar önemli olduğunu anlamaktayız. Kirvelik kurumu, genel olarak aşağıdaki işlevleri yerine getirmesi bakımından geçmişte olduğu kadar olmasa da günümüzde de varlığını devam ettirmektedir (Yıldırım, 2011: 90):

i. Var olan ilişkileri pekiştirmesi: İki aile ya da aile grupları arasında daha fazla yakınlık sağlamaktadır. Kirveliliğin taraftarları sosyal kurullarla bağlayan, yaptırım gücü olan, ortak mirasçılıktan doğan çatışmaların olmaması gibi özellikleri aileler arasında var olan sevgi ve dayanışmayı daha içtenlikli hale getirebilmektedir.

ii. Ailelerin sosyal ilişkiler ağını genişletmesi: Kirve olan kimse kan bağlantısı olmasa dahi, kan bağlantısı olan akrabalarından daha yakın seçilmiş akraba durumuna gelir. Sadece çocuğun değil, tüm ailenin birinci derecede sözü dinlenir, hatırı sayılır akrabası olur. Sünnet birkaç günlük bir olay olduğu halde kirvelik ömür boyu sürmekte, aile kendi dengi veya daha üstün bir aile ile ilişki kurarak sosyal ilişkilerini genişletmiş olmaktadır.

iii. Sosyal sigorta mekanizması görmesi: Bireyler hayatları boyunca işsizlik, parasızlık gibi çeşitli güçlüklerle karşılaşabilmektedirler. Bu durumlarda geleneksel topluluklardaki akrabanın ferde sağladığı sosyal güvenliği yaratacak mekanizmalar devreye girer. İşte kirvelik, gerektiğinde başvurulup yardım alınabilecek kaynaklar arasında yerine almaktadır.

iv. Farklı dil, din ve etnik gruplardaki aileleri birleştirmesi: Kirvelik, farklı aşiret, mezhep ve partiden olanları birleştirici özellik taşır. Bölgede Sünni ve Alevi gruplarının birbirleriyle iyi ilişkiler sürdürdükleri ve kirvelik kurdukları görülen olaylar arasındadır.

v. *Bir yöreye dışardan gelen kişilerin bu yöreye uyumunu kolaylaştırması:* Ailelerin, belli bir toplumun ve kültürün davranış kalıplarını öğrenmesi, benimsemesi ve davranış haline dönüştürmesi kirvelik kurumu sayesinde daha kolay ve hızlı olmaktadır. Göçle bir başka yöreden gelen bireyler ve aileler bir sosyal çevrenin tehdit edici şartları altında öbikleşme, bir araya gelme ve yöreye uyumunu kirvelik kurumu sayesinde gidermektedirler.

vi. *Dayanışma ve gücün artmasıyla önemli bir pazarlık gücü kazandırması:* Geleneksel toplumlarda aile kalabalığı, aile veya kişilere ekonomik ve maddi güvenlik sağlayarak siyasiler karşısında politik bir güç elde ettirir. Sosyal ve ekonomik meseleler ailelerin, akrabaların ve çevrenin bir araya gelmesi ve birbirlerini desteklemeleri ile beraber daha kolay çözülmekte, diğer güçlere karşı önemli bir pazarlık gücü haline gelmektedir. İşbirliği vasıtasıyla tek başına ulaşılamayan hedeflere, amaçlara kolay ve etkili şekilde ulaşma imkanı vardır.

vii. *Taraflara statü kazandırması:* Statü kazanmak iki taraflıdır. Yani erkek çocuk sahibi, A şahsını kirve yapmakla o kişi bir statü kazanırken, aynı zamanda kirve vasıtasıyla çocuk ailesinden başka bir şahsa ya da aileye daha sahip olmaktadır.

viii. *Sosyal kontrol ve sosyal barışı sağlaması:* Ailelerin küs ve dargın olduğu komşularıyla barışması, birbirlerinin gönüllerini yaparak, Muhammed honçasında(sofrasında) bulunmaları kirvelik sayesinde mümkün olmaktadır. Kirvelik, Alevilerde, barışın sağlanmasında önemli kurumlardan biri olarak varlığını sürdürmektedir. Özellikle çeşitli sülale ve aşiretler arasında olan düşmanlık güdülerini, kan davaları gibi sosyo-patolojik durumları ortadan kaldırmak için kirve olma yolları denenmiş ve bu yolla birçok geçimsizlik ve kırgınlıklar ortadan kaldırılmıştır. Kirvelik kurumuna verilen değerden ötürü, kanlar bağışlanır, küskünler giderilir, anlaşmazlıklar tatlıya bağlanır. Günümüzde her ne kadar şartlar ve ortam değişmiş ise de kirvelik, hala kabileler arası dostluk ve barışın sürekli kılınmasında, karşılıklı dayanışma ve saygının sağlanmasında rol oynamaktadır. Sosyal değerler ve normlar bir toplum içerisinde kültüre ve topluma anlam katan ölçütlerdir. Bunlara uyulmuş olması toplum içerisinde sosyal düzenin tesisini sağlamaktadır.

ix. *Devlet bürokrasisini ve vatandaş ilişkilerini kolaylaştırması:* Kirveliliğin meydana getirdiği karşılıklı etkileşim, iletişim ve mensubiyet duygusu devlet bürokrasisinde ve vatandaş ilişkilerinde olumlu bir sonuç doğurmaktadır. Çünkü insanın tabii yapısında var olan „kendinden olma duygusu“ insanlar arasındaki olumlu ilişkilerin doğmasında ve yönlendirilmesinde önemli bir işlev görmektedir.

x. *Sosyal Akışkanlığı Artırıcı Nitelikte Olması:* Farklı sosyal, özellikle de ekonomik konumdaki insanların birbirlerine kirve olmaları alt, orta ve zenginlerin

birbirleri ile kaynaşmalarına, dolayısıyla da sınıflar arasında bir geçişe olanak sağlamaktadır.

Yukarıda da bahsedildiği gibi iki aile arasından gerçekleştirilen kirvelik kurumu, sosyal sermayenin daha büyük topluluklarda inşası için kullanılacak ilk yapıtaşı, bireyin dünyaya gelmesiyle karşılaştığı ilk kurum ve kişilerin eğitim aldıkları ilk sosyal örgüt olan aile kurumuyla bir işbirliği içerisine sokularak sosyal sermaye oluşturulmaktadır. Bireylerin sosyal sermaye oluşumuna katkı sağlayan ilişkilerinin düzenli bir biçimde gerçekleşmesinde kendilerine ve çevrelerine duydukları güvenin önemi büyüktür. Bu nedenle ailenin gerek fiziki, gerekse psikolojik alandaki kişilik gelişiminde üstlendiği rol oldukça önemlidir. Coleman'ın belirttiği ailenin bireye sağladığı sosyal sermayeler olan; kişinin eğitime ve öğretime katkı sağlayan finansal sermaye, bireyin eğitim sürecini bilinçli bir şekilde sürdürmesine yardımcı olan beşeri sermaye ve çocuklar ile ebeveyn arasında bu sermaye çeşitlerinin transferi için gerekli aktarım mekanizmasını oluşturan sosyal sermaye (Baştürk, 2012: 92) bir anlamda Kirvelik kurumuyla pekişmektedir. Kirvelik kurumu aileler arasında tesis edilen bir sosyal sermaye olarak çok önemli işlevler yerine getirmektedir. Birey, ailesinin kendisine aktarmak istediği sermayeyi kirvelik kurumu aracılığıyla daha etkin ve daha kısa sürede alabilmektedir. Bireyin ilk olarak ailesinde almış olduğu eğitim hem formel eğitimdeki başarısına hem de sosyal sermayenin geliştirilmesine pozitif anlamda katkıda bulunacağı bir gerçektir.

Yine ahiret kardeşliği, yol kardeşliği, nasip kardeşliği, can kardeşliği anlamlarına gelen Müsahiplik, topluluğun ayakta durmasını sağlayan temel kurumlardan bir tanesidir. İki ailenin dayanışma birliği olan, cinsel alan dışında bütün özel ve kamusal alandaki birlikteliğini ifade eden müsahiplik kurumu da sosyal sermaye açısından önemlidir. Alevi toplumundaki eşit bireyler arasında kurulan yatay ve dikey ilişkilerden oluşan bu kurumlar (müsahiplik ve kirvelik) tam da literatürlerde bağlayıcı sosyal sermaye (Bonding Social Capital), Köprü kurucu sosyal sermaye (Bridging Social Capital) denilen sermaye tipleridir.¹ Genellikle homojen ve aynı değer yargılarını paylaşan gruplar arasında görülen, akrabalık ya da aile kapsamında olabileceği gibi toplumdaki herhangi iki birey arasında da kurulabilen müsahiplik ilişkisini bağlayıcı sosyal sermaye içerisinde değerlendirebiliriz. En az iki kişi arasında kurulan bağın Bağlayıcı Sosyal Sermaye sayılabilmesi için gerekli olan; iletişimde olan bireylerin kendilerini ortak geçmişle, amaçlarla, deneyimlerle, hedeflerle özdeşleştirmiş, aile üyeleri, yakın arkadaşlar gibi benzer kişilerin katılımıyla ortaya çıkan etnik ya da bölgesel topluluklar içerisinde olması ilkeleri aynı zamanda müsahiplik içinde gerekli olduğunu görmekteyiz. Bağlayıcı Sosyal Sermaye diğer sosyal sermaye çeşitlerine göre içerisinde en yüksek güven düzeyini barındıran sosyal sermaye

çeşididir. Kirvelik kurumunu da “Köprü Kurucu Sosyal Sermaye” (Bridging Social Capital) içerisinde değerlendirebiliriz. Toplumdaki farklı statülerdeki bireyler arasında ve daha çok heterojen toplumlarda görülen sosyal sermaye türü olan Köprü Kurucu Sosyal Sermaye bir amaç uğruna bir araya gelmiş farklı kesimden insanların kurmuş olduğu ilişkiler sonucunda ortaya çıkar. Köprü kurucu sosyal sermaye, normlar ve toplum davranışlarını da içerisinde barındırır. Bu tür sosyal sermayeye bireylerin sosyal örgütler vasıtası ile tanıştığı ya da arkadaşları vasıtasıyla kurduğu ilişkilerde dahil edilebilir. Kurulan ilişkiler akrabalık mesafesinden daha uzak düzeyde olduğundan köprü kurucu sosyal sermaye, bağlayıcı sosyal sermayeye göre daha az düzeyde güven barındıran bir sosyal sermaye çeşididir. Bu tür sosyal sermaye ortak bir amaç uğruna hareket eden bireylerin yakın arkadaşlarının ve arkadaş gruplarının, başka grup üyelerini ne kadar bildikleri sorusuna verilen cevap dahilinde ölçülür.

Hem müshiplik hem de kirvelik sosyal sermayenin en önemli unsuru olan güvenin tesis edilmesinde çok önemli bir yere sahiptir. Sosyal sermayenin temelinde güven olgusunun olması onu meydana getiren ilişkiler, topluluklar, işbirliği ve dayanışma ruhu gibi unsurlar belirli bir güven düzeyi olmadan var olamazlar. Sosyal sermayenin çıkış noktası güven olduğundan, güven olgusu sosyolojik manada, bireyler arasındaki iletişim için sağlıklı bir zemin oluşturarak belirsizliği ortadan kaldırıp, ilişkileri sağlamlaştırmaktadır. Hem müshipliğin hem de kirveliliğin sağladığı aktif sosyal sermaye, ortak hedeflere sahip bireylerin hedeflerine daha etkin ve verimli bir şekilde erişmelerini sağladığı gibi toplumdaki bireyler arasında tutkal işlevi görüp, bireylerin dayanışma ruhu içerisinde bir arada çalışmalarına, yaşamalarına ve bir şeyler paylaşmalarına imkan verecek bağların oluşmasını da sağlamaktadır (Karakurt, 2008: 78).

Alevilikte sosyal sermayenin oluşumuna katkı sağlayan diğer bir oluşum da Dedelik Kurumudur. Alevilikte dinsel hiyerarşinin en tepesinde bulunan dede, topluluğun önderidir. Dedenin görevi sosyal ve dinsel bakımdan topluluğa önderlik etmek, irşat etmek ve bilgilendirmek suretiyle, topluluğun bütünlük ve devamlılığını sağlamaktır. Dedeler, her yıl düzenli olarak kendilerine bağlı köyleri gezer, anlaşmazlıkları çözer ve dayanışmayı pekiştirirler. Bu anlamda Dedelik, sosyal sermayenin meydana getirilmesi ve işlerliğini sağlayan kaynakların birbirlerini etkileyerek sosyal sermayenin artırılmasına yol açan temel bir kurumdur. Sosyal sermayeyi bir topluluğu oluşturan bireyler arasındaki içsel bağlardan doğan ve o topluluk içindeki bireylerin ortak hedeflere ulaşmak için faydalandığı bir kamu malı olarak gören içsel yaklaşımın paradigmasından baktığımızda bu yaklaşım sosyal sermayenin kaynağı olarak güven merkezli olarak topluluk içindeki sosyal ilişkileri biçimleyen değerler ve inançları ön plana çıkardığını görüyoruz (Aslan-Özen, 2006: 134-136). Bu noktada, ortak kamusal mal

olan sosyal sermayenin üretilmesini ve sürdürülmesini sağlayan sosyal ajanların varlığı önemli olmaktadır. Bu sosyal ajanlara örnek olarak topluluk düzeyinde sivil toplum kuruluşları veya ilişkiler düzeyinde topluluğu bir arada tutma konusunda da dedelerin varlığı verilebilir. Bu sermaye biçimi otorite ilişkileri ekseninde üretilir. Karizmatik kişiliklerin otoritesi topluluğun varlığı için önemlidir. Aktörlerin gerek kendi içlerinde gerekse dışarıyla olan münasebetlerinde karşılaştıkları genel problemlerin çözüme kavuşturulmasında ihtiyaç duyulan sosyal sermaye karizmatik liderlerin otoritesinde inşa edilir.

Dedelik Kurumu, sosyal sermayenin unsurları olarak kabul edilen sosyal ağların, normların ve güvenin topluluk içerisinde tesis edilmesinde çok önemli işlevi yerine getirmektedir. Yoğunlaşmış sosyal ilişkiler olarak tarif edilen sosyal ağlar dedeler vasıtasıyla tesis edilmektedir. Dedeler, toplumsal ağları, işbirliği ve iletişimi kolaylaştırarak bireylerin kolektif eylemelere dair çıkmazlarını kararlı bir şekilde çözmelerine imkan sağlar. Bireysel düzeyde insanlar arasındaki hukuksal, sosyal, kültürel anlaşmazlık ilişkilerini düşkünlük kurumu vasıtasıyla sağlayan dedeler, örgütsel düzeyde ise, bir örgütün çevresindeki diğer örgütlerle olan ilişkilerini düzenlemeye çalışır. Toplumsal yaşantıda bireyler arasındaki ilişkileri düzenleyen ahlaki yargı ve standartları belirleyen normlar, bir toplumu ayakta tutan önemli sosyolojik yaptırımlardan birisidir. Yazılı olmayan değerler bütünü olan normlar, bir topluluk açısından hangi tür tutum ve davranışların kabul edilip edilmediğini ortaya koyar. Alevilikte bu normlar dedelik kurumu vasıtasıyla müntesiplerine iletilmekte ve bu normlara uymayanlar Düşkünlük Kurumu vasıtasıyla cezalandırılmaktadır. Coleman bu durumu New York mücevher piyasası örneğinden vererek açıklar. Bu piyasada tüccarlar, birbirlerine duydukları güven neticesinde değiş tokuş ederler. Bu işlem için ayrıca bir tedbir almazlar. Normlara uymayan tüccar, o sosyal ağdan dışlanır. Bireyler, bilginin yayılması neticesinde o topluluktaki normlara riayet etme ve etmeme durumlarında ne gibi sonuçlarla karşılaşacaklarını bilirler (Uğuz, 2010: 62).

Sosyal sermaye devamlı değişken bir yapıya sahip olduğundan, sosyokültürel, ekonomik ve hukuk sistemindeki yapısal değişimler ile toplumsal yapıyı oluşturan diğer dinamiklerdeki farklılaşma süreci, olumlu veya olumsuz manada bu sermayeyi etkilemektedir. Sosyal sermaye, sosyal ilişkilerin gücüne ve tipine göre değiştiği gibi, aynı zamanda gruplar, örgütler ve kurumların hedeflerine göre de değişir. Öte yandan sosyal sermayenin dinamik bir yapıya sahip olması sebebiyle kullanılmadığı zaman stoklanması mümkün olmadığından kullanım dışı olduğu her zaman dilimi onun kaybı anlamına gelmektedir. Bu anlamda Dedelik kurumunun gücü geleneksel Alevilikteki gibi olmasa da günümüzde hale Alevi topluluğun en önemli sosyal ağ sağlayıcı, güvenilen ve normları kabul edilen bir kurumu olmaya devam etmektedir.

C. Sosyal Sermaye Türü Olarak Alevi Sosyal Örgütleri

Sosyal sermayenin inşasında toplumda faaliyet gösteren sivil toplum örgütlerinin başarısı önem taşır. Modern toplumlarda sosyal sermaye olgusunun önemi her geçen gün artarken sosyal sermayenin oluşumu için gerekli sivil toplum kuruluşların sayı ve faaliyetlerinin de hızlandığı görülmektedir. Sivil toplum örgütlerinin etkinliği bireylerin ortak bir hedef uğruna bir araya gelmesinde anahtar rol üstlenir. Ortak hedeflerin gerçekleştirilmesi amacıyla kurulmuş bir örgütün üyelerine ekonomik ve sosyal alanlarda menfaat sağlama amacı bulunmaktadır. Bu hedefle ortak hareket eden bireyler iletişimini daha da geliştirmekte ve hedeflerine daha kolay ulaşabilmektedirler.

Günümüz modern toplumlarda ortak maddi menfaatler veya dini, politik, sosyal ve kültürel idealleri savunmak ve desteklemek için kurulmuş dernek ve vakıflar Alevilerin sosyal sermaye oluşturmaları açısından önemlidir. Özellikle kentleşmenin Alevi kültürü üzerindeki etkisinin getirdiği büyük değişimleri en aza indirmek, sosyo-kültürel yapılarını devam ettirmek, devlete karşı protest duruşlarını korumak isteyen Alevilerin sivil toplum kuruluşları aracılığıyla örgütlendikleri anlaşılmaktadır. 1980'li yılların sonlarına doğru Alevlerin, cem evleri, dernekler, vakıflar ve dergahlar olmak üzere dört türlü örgütlenme faaliyetlerine giriştiğini görmekteyiz. 1990 yıllara gelindiğinde, dernekleşme faaliyetlerinde büyük artışlar görülmeye başlanmıştır. Bu artışta, söz konusu dönemde gittikçe yükselen Siyasal İslam'a karşı bir duruşun yanı sıra, Sivas ve Gazi olayları da etkili olduğu varsayılmaktadır (Keskin, 2009: 224). Alevi sosyal örgütleri, her ne kadar amaç, temsil ve meşrutiyyet gibi bir takım nedenler yüzünden birleşmemişlerse de menfaatleri ve idealleri açısından ortak bir katsayı etrafında birleşmiş görünmektedirler. Bu anlamda Tunceli'deki Alevi dernek ve vakıfların mevcut eğilimlerinden hareketle sosyal sermayeyi, sivil bireylerin bir araya gelerek işbirliği ve birlikte hareket etme konusunda oluşturdukları bir birleşme olarak nitelendirebiliriz.

Alevilerin Sünnilere göre hem sivil toplum kuruluşlarına hem de dini ve kültürel topluluklara yukarıda saydığımız ve de sayamadığımız başka nedenlerle daha fazla üye oldukları bilinmektedir (Alacahan-Duman, 2011:123). Aleviler, ekonomik, toplumsal ve siyasal alanda seslerini duyurmak, çıkarlarını korumak, geliştirmek ve güvenceye almak için özellikle dernek/vakıf/dergah gibi dini örgütlere oldukça rağbet göstermişlerdir. Dini gruplara üyelik en önemli sosyal sermaye kaynaklarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Grup olgusu üyelere sivil beceriler, normlar, birliktelik, çeşitli problemlerin çözümünde destek, üyeler arası iyi ilişkiler, yardımsever ve gönüllü katılımlara motive gibi pek çok fayda sağlayarak sosyal sermayenin oluşumunda etkili olmaktadır. Yine toplulukların dini idealleri, üyelerine grupları için önemli fedakarlıklar yapma motivasyonu sağlayarak bireysel sosyal sermayeyi önemli derecede artırmaktadır. Bir örgüt-

te sosyal sermaye olgusunun bulunması, o toplulukta sosyal ve kültürel değerlerin, güven unsurunun ve sosyal dayanışmanın etkin bir şekilde işlemekte olduğu anlamına gelmektedir. Sosyal ve kültürel değerlerin bulunması ve etkin olması ise işgörenlerin “gönül gücü” faktörünü güçlendirdiğinden, işgücü performansını ve verimliliği artıran itici bir gücün etken olması demektir.

Toplum içinde çok önemli işlevlere sahip olan sivil toplum kuruluşları ile oluşturulan sosyal ağlar, sosyal sermayenin en önde gelen unsurlarındandır. Özellikle dernek ve vakıflar, bir yandan sosyal faaliyetlerle insanları bir araya getirirken, diğer yandan bireylerin değerleri, kültürel öğeleri ve sosyal normları öğrenmelerini ve grup olarak bu sermayeye sahip çıkmalarını sağlamaktadır. Alevilik temelli faaliyet gösteren ve bir kısmı da federasyonların altında birleşmiş olan bu sosyal örgütler, genellikle cemevi olarak da hizmet veren dernek ve vakıflardır. Özellikle köyden kente göç eden Alevilerin, öncelikle kentsel hayata tutunmak ve sonrasında ise sosyal norm ve değerlerini korumak üzere kurulan bu örgütler sosyal sermaye açısından çok önemli birer mekanizma vazifesi görmektedirler (Balkanlıoğlu-Irmak, 2014:140). Sosyal örgütlenmelerin en önemli özellikleri sosyal sermayenin de göstergeleri olan üyeler arasında sosyal ağ oluşturma, aynı normların paylaşılmasını sağlama ve bireyler arasında güveni sağlamaktır. Alevi sosyal örgütleri olarak özellikle dernek ve vakıflar, hiç şüphesiz bu bahsedilen kavramlar temelinde sosyal sermayeyi ortaya çıkarmakta Alevilerin ve Alevi kültürünün var olmasında merkezi bir rol oynamaktadır (Balkanlıoğlu-Irmak, 2014:142). Bu sosyal örgütleri, bireylerin daha çok ellerinde güç ve iktidar barındıran kurumsal sistemlerle kurdukları bağlar ve bu kurumlara duydukları güveni temsil eden, bireylerin ulusal alanda organizasyonlara katılmalarını ve farklı çıkarları olan grupların karar verme sürecine yapmış oldukları katkı gibi göstergelerle ölçülen “birleştirici sosyal sermaye (Linking social capital)” olarak görebiliriz.

Bu amaçla Tunceli yöresinde sekizi il merkezinde, on tanesi de ilçelerinde olmak üzere toplamda on sekiz tane dernek kurulmuştur. Bunlar: Tunceli Hacı Bektaş Veli Kültürünü Yayma ve Yardımlaşma Derneği, Tunceli Kalköyünü ve Düzgünbaba Cemevini Koruma Kalkındırma ve Yaşatma Derneği, Kırklar Cemevi Kültür Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, Geyiksuyu Kültür Merkezi ve Cemevi Derneği, Tunceli İli İnanç Yerleri Koruma ve Geliştirme Derneği, Seyyid Hacı Kureyş Dergahı Araştırma Eğitim Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Derneği ve Pir Sultan Abdal Kültür Derneği olmak üzere sekiz tanesi Tunceli il merkezinde kurulmuştur. Diğerlerine gelince de: Çemişgezek Hacı Bektaş Veli Kültürünü Yayma Derneği, Nazimiye Düzgün Baba Ziyaretleri Kültür Kalkınma ve Yatırım Derneği, Hozat Sarısaltık (Saltuk Baba) ve Ziyaret Yerleri Kültür Kalkınma Tanıtma ve Yatırım Derneği, Munzur Baba Cem Evi Kültür ve Dayanışma Derneği (Ovacık), Hozat Hacı Bektaş Veli Kültür Derneği, Seyit Çoban Külliyyelerini Yap-

tırma Yaşatma Cemevleri Derneği (Mazgirt), Koyun Gölü Köyü Kırklar Cem Evi Kültür Yayma Yardımlaşma Derneği (Ovacık), Corovan Köyü Celal Abbas Cem ve Kültür Evi Yaptırma ve Yaşatma Derneği (Pertek), Bargini Ağuşan Ocağı Sosyal Yardımlaşma ve Kültür Derneği(Hozat), Zeve Köyü Sultan Hıdır Cem ve Kültür Evi Yaptırma ve Yaşatma Derneği (Pertek), Avşeker Pir Sultan Abdal Kültür ve Dayanışma Derneği (Pertek).

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz ki Alevi örgütlenmeleri olarak faaliyet gösteren Cem Evleri, dernekler, dergahlar ve vakıflar bugün dar gelirli gençlere eğitim yardımları sağlayan, çocuklara ve gençlere bağlama ve dans kursları (halk oyunları-ritüel/dinsel semah) sunan, Alevi inanç ve kültür tarihini incelemeleri yeni nesillere aktaran, bünyelerinde faaliyet gösteren aş evleriyle haftanın belirli günlerinde fakirlere yemek dağıtan, çeşitli kurslar veren, vefat eden insanlara cenaze hizmeti sağlayan, fakir ailelerin çocukları için sünnet merasimleri düzenleyen, evlenemeyen gençlere maddi manevi yardımlar yapan, Alevilerce değer verilen mekanlara ziyaret turları düzenleyen sosyal dayanışma mekanları haline gelmişlerdir. Bu esas uyarınca paneller, konferanslar, seminerler düzenlemek, toplu kutlamalar ve anma etkinlikleri düzenlemekte, Alevilik inancına ve kültürüne ilişkin kitaplar, mecmualar, gazeteler, broşürler yayınlamakta, barındırdıkları kütüphane ve okuma salonlarıyla yurttaşlara kültür hizmetleri sunmaktadırlar (Rençber, 2012: 82). Kısacası bu kurumlar, bugün, bu işlevlerle birer sosyal, kültürel ya da ekonomik dayanışma odağı olarak ortaya çıkmaktadırlar.

Sonuç

En basit tanımıyla sosyal sermaye, bireylerin kendi aralarında dayanışma ve güven temelinde geliştirdikleri ilişkiler olarak adlandırılmaktadır. Güven ve dayanışma eksenli bir sosyal kaynak olarak sosyal sermaye, bireyler arasındaki ilişkilerden doğan ve yaratıcı sonuçların meydana gelmesine imkan veren bir olgudur. Bireyler/topluluklar ortak hedeflerini gerçekleştirmek için kurum ve örgüt bazında karşılıklı güvene, norm ve değer yargılarına dayalı iletişim şekilleri kurarlar. İşte sosyal sermayenin temel unsurları olan “güven, norm ve ağlar”, Aleviliğin sosyo/kültürel kurumları olan Kirvelik-Müsaheplik ve Dedelik aracılığıyla sağlanmaktadır. Yine sosyal sermaye olgusu kolektivitelyi ön plana çıkardığı için Aleviler, dernekler/ vakıflar vasıtasıyla bu sermaye türünü oluşturarak ortak problemlerini çözmeye çalışmaktadırlar.

Notlar

(*) Doç. Dr., Tunceli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü.

1 Literatürlerde bağlayıcı sosyal sermaye için “içsel (internal)sosyal sermaye”, köprü kurucu sosyal sermaye için de “dışsal (external) sosyal sermaye” kavramları da kullanılabilir. Bkz. Öğüt,erbil, age, s. 49.

Kaynaklar

- Alacahan, Osman- Duman, Betül, "Güven ve Sivil Bağlılık Boyutuyla Sosyal Sermaye ve Mezhep: Kahramanmaraş Örneği", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Bahar 2011, C.10, S.36 (ss. 108-131).
- Akın, Cemil Serhat, *Kurumların ve Sosyal Sermayenin Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Adana 2012.
- Aslan, Zuhâl- Özen, Şükrü, " İçsel ve Dışsal Sosyal Sermaye Yaklaşımları Açısından Türk Toplumunun Sosyal Sermaye Potansiyeli: Ortadoğu Sanayi ve Ticaret Merkezi Örneği", *Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12, 2006, (ss. 130-161).
- Balkanlıoğlu, Mehmet Ali - Irmak, Fatih, "Bir Sosyal Sermaye Türü Olarak Türkiye'deki Alevi Sosyal Örgütleri ve Faaliyetlerinin İncelenmesi", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 2014 / 70, (ss.139-159).
- Baştürk, Şenol, *Türk Toplumunda Sosyal Sermaye, Toplumsal Ağlar ve Sosyal Hareketlilik*, Basılmamış Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 2011.
- _____, "Rasyonel Tercih Sosyolojisi Bağlamında James S. Coleman'ın Sosyal Sermaye Kavramı: Eğitime Katılma Yönünden Tartışmalar", *Sosyoloji Konferansları* No: 45 (2012-1), (ss.75-123).
- Coleman, James S., "Social Capital in Creation of Human Capital", *The American Journal of Sociology*, 94 (Supplement), 1988 (ss.95-120).
- Erselcan, Feray, " Disiplinlerarası Ortak Bir Çalışma Alanı Olarak Sosyal Sermaye", *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 35(2), Sivas 2009, (ss.248-256).
- Field, John, *Sosyal Sermaye* (Çev. Bahar Bilgen-Bayram Şen), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2008 .
- Gözübenli, Beşir, "İslam Toplumunda Vakıf Kültürünün Doğuşu", *Yeni Ümit Dergisi*, İzmir 2003.
- Hanifan, Lyda Judson, The rural school community centre. *Annals of the American Academy of Political and Social Science* 67, 1916,(ss.130–138).
- Karagül, M, *Tehdit ve Fırsatlarıyla Dünya Ekonomisi*, Nobel Yayınları, Ankara 2010.
- Karakurt, E, "Sürdürülebilir Bir Kentsel Yaşam Açısından Sosyal Sermayenin Önemi", *İş-Güç, Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 2008, 10(2), (ss.76-100).
- Keskin, Y. Mustafa, *Kentleşme Sürecinde Alevilik*, İstanbul 2009.
- Öğüt, Adem- Erbil, Cihat, *Sosyal Sermaye Yönetimi*, Çizgi Kitabevi, Konya 2009.
- Özcan, Burcu, *Sosyal Sermaye ve Ekonomik Kalkınma*, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2011.
- Uğuz, Hülya Eşki, *Kişisel ve Kurumsal Gelişmeye Farklı Bir Yaklaşım: Sosyal Sermaye*, Orion Kitabevi, Ankara 2010.
- Rençber, Fevzi, "Alevi Geleneğinde "Cem Evinin" Tarihsel Kökeni", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* Cilt 12 Sayı 3, 2012, (ss73-86).
- Wolf , Harald, "Capital", *Encyclopedia of Social Theory*, (Ed. George Ritzer), Sage Publication, London 2004, (ss.75-76).
- Yavuz, Sefer, "Sosyal Sermaye ve Din; Sosyal Sermayenin Grup İçi İşbirliği ve Eşgüdümüne Etkisi Üzerine", *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2013/1, C. 12, Sayı: 23, (ss. 43-76).
- Yıldırım, Erdal, "Tunceli Alevilerinde Sünnet Ve Kirvelik Geleneği Uygulamaları", *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16:2 (2011), (ss.83-99).